

Ігор Тодоров,

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій*

Ужгородського національного університету

УКРАЇНА – НАТО: СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті зроблено спробу проаналізувати взаємини України з НАТО в умовах повномасштабного російського вторгнення. Ці відносини мають першочергове значення через те, що євроатлантична інтеграція – конституційно закріплений зовнішньополітичний курс України. Російська агресія в Україну не тільки суттєво вплинула на стан глобальної безпеки. Перед світом, і зокрема перед Організацією Північноатлантичного договору, постала проблема переосмислення сучасного міжнародного порядку. Розгляд взаємин України та Організації Північноатлантичного договору в умовах російської агресії в Україну включав дослідження ролі НАТО в протидії російській агресії з березня 2014 року, окреслення причини певних непорозумінь між Україною та НАТО на початку 2022 р.; визначення провідної ролі колективного Заходу, зокрема НАТО, для перемоги України; оцінювання перспективи приєднання України до Альянсу в осяжному майбутньому. Протягом останніх 30 років саме фактор Росії прямо або опосередковано займав провідне місце у євроатлантичній політиці України. Сучасна війна ставить крапку в цьому процесі. По її закінченні Україну варто запросити до Альянсу та надати членство у прискореному форматі. Лише повноцінна участь в Організації Північноатлантичного договору гарантуватиме незалежність і позбавить Україну російських зазіхань. Нарешті країнам Альянсу треба припинити боятися Кремль. Україна тепер активно боронить спільні засадничі цінності Альянсу. Країни-союзники можуть ухвалити консенсусне рішення щодо України, бо запросивши її, вони посилять власну і відновлять світову безпеку та доведуть, що слова з преамбули Північноатлантичного договору – не просто слова.

Ключові слова: *російська агресія, міжнародна безпека, НАТО, євроатлантична інтеграція України.¹*

Взаємини України з НАТО в умовах повномасштабного російського вторгнення мають першочергове значення. Актуальність дослідження обумовлена тим, що ро-

¹ Тут і надалі відсутність анотацій англійською мовою пояснюється перекладом на англійську повних текстів статей (див. ч. 2 випуску).

сійська агресія в Україну суттєво вплинула на стан глобальної безпеки. Перед світом, і зокрема перед Організацією Північноатлантичного договору, постала проблема переосмислення сучасного міжнародного порядку. На порядок денний вийшла необхідність посилення північноатлантичної стратегічної солідарності задля миру.

Окремі аспекти проблеми були предметом наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема в роботах О.Власюка [2], П.Гай-Нижника [3], В.Горбуліна [21], Т.Кузьо [28], Є. Магди [12], Б.Парахонського [13], Г.Перепелиці [14] та інших розглянуто євроатлантичні прагнення України до початку повномасштабного вторгнення Росії. В.Бадрак і В.Горбулін, аналізуючи перші місяці ескалації російської агресії, торкаються і взаємин з НАТО [1]. Водночас існує необхідність подальших студій євроатлантичної інтеграції України саме в контексті сучасної інвазії РФ.

Метою статті є розгляд взаємин України та Організації Північноатлантичного договору в умовах російської агресії в Україну. Досягнення означеної мети відбувалося шляхом розв'язання таких завдань: дослідження ролі НАТО в протидії російській агресії з березня 2014 року та окреслення причини певних непорозумінь на початку 2022 р.; визначення провідної ролі колективного Заходу, зокрема НАТО, для перемоги України; оцінювання перспективи приєднання України до Альянсу в осяжному майбутньому.

4 квітня 1949 року був підписаний Північноатлантичний договір. В його преамбулі країни-засновники НАТО підтвердили свою рішучість захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права. Саме ці цінності є привабливими для більшості країн Північноатлантичного регіону, що дозволило за цей час збільшити кількість учасників Альянсу з 12 до 31.

Повноправне членство в Альянсі безпосередньо відповідає національним інтересам України, оскільки політична вага і військова міць НАТО можуть забезпечити її незалежність і територіальну цілісність краще, ніж непевний статус так званої «позаблокової» чи «гарантій» безпеки на кшталт Будапештського меморандуму чи новітнього Київського безпекового компакту.

Процес євроатлантичної інтеграції України є логічним продовженням її стратегічного курсу на утвердження в суспільстві принципів демократії. Прагнення України бути визнаною європейською державою ґрунтується на спільному із західним світом розумінні та баченні суспільних цінностей. Створення громадянського суспільства, розвиток демократичних інституцій, забезпечення прав і свобод людини виступають пріоритетними національними інтересами України (що неодноразово закріплено в нормативних актах).

Членство України в НАТО сприятиме вирішенню низки важливих завдань. Вони полягають у: входженні до наймогутнішого військово-політичного союзу, що підвищить ступінь безпеки в регіоні, гарантуватиме захист національної безпеки України у найбільш ефективний спосіб, унеможливить нову агресію з

боку Росії; позитивно позначиться на обороноздатності України; приведення української військової організації у відповідність до стандартів НАТО; поглибленні євроатлантичної інтеграції, що дозволить Україні ефективніше захищати свої економічні та політичні інтереси в Європі та у світі; у результаті активізації відносин з євроатлантичними структурами і входження до НАТО Україна зможе надійніше гарантувати свою економічну безпеку, створить більш сприятливі умови для інтеграції в європейські економічні структури, збільшить свій вплив на формування загальноєвропейської політики, що посилить позиції України при входженні до Європейського Союзу [25]. Як відомо, з 31 країни НАТО і 26 країн ЄС – 22 країни є членами обох об'єднань.

Україна заявила про своє бажання приєднатися до Альянсу понад 20 років тому (рішення РНБОУ 23 травня 2002 р.), але в реалізації євроатлантичних прагнень тривалий час спостерігався брак політичної волі з обох боків, певних імітацій. До того ж відвертих відкатів: «позаблоковий» статус в 2010-2014 рр. (який, до речі не завадив російській агресії і окупації Криму та частини Донецької і Луганської областей). В першій Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженій у серпні 2021 р., зазначено, що на шляху євроатлантичної інтеграції та набуття повноправного членства в НАТО першочерговими цілями зовнішньополітичної діяльності України є: досягнення відповідності критеріям членства в НАТО через цілеспрямоване та планомірне впровадження широкого спектра внутрішньодержавних реформ у рамках виконання річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО, ефективне використання всіх можливостей для розвитку взаємодії з Альянсом, наданих Україні у зв'язку з набуттям статусу партнера з розширеними можливостями [19].

Ще до ескалації російської агресії в середині лютого 2022 р. посол України у Великій Британії Вадим Пристайко висловив думку щодо можливості відмови від євроатлантичної інтеграції на користь якихось інших ефемерних гарантій безпеки [18]. Ця ідея була сприйнята дуже критично у вітчизняному експертному середовищі та й серед політикуму і громадськості. Невипадково, на наш погляд, що таку пропозицію озвучив саме В.Пристайко, послідовний євроатлантист, колишній керівник Департаменту НАТО в МЗС та багаторічний очільник Місії України в Альянсі. Імовірно, це був один з останніх сигналів РФ не розпочинати широкомасштабне вторгнення. Втім, він нічого змінити вже не міг.

Варто нагадати, що після незаконної анексії Росією Криму та дестабілізації Східної України в 2014 р. НАТО була єдиною міжнародною організацією, яка зайняла тверду позицію щодо повної підтримки суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. У результаті окупації Криму Росією союзники по НАТО вирішили в 2014 році призупинити всю практичну цивільну та військову співпрацю з Росією, проте були залишені відкритими політичні та військові канали зв'язку [8].

У березні-квітні 2022 р. завдяки непередбаченим і некомпетентним крокам окремих представників влади в українському суспільстві склалися завишені очікування оцінки спроможностей НАТО. Виникла загроза позитивному сприйняттю НАТО серед українців. У вітчизняних та європейських медіа ширилися наративи про те, що НАТО не може зробити (запровадити заборонену для польотів зону, відправити військові контингенти). Аргументи про те, що Україна не є членом НАТО і тому на неї не може бути поширена дія Північноатлантичного договору, багатьма не сприймалися. Така інформаційна хвиля призвела до того, що низка українських експертів-євроатлантистів навіть написали лист-звернення до штаб-квартири НАТО з проханням звернути увагу на проблеми позиціонування Альянсу в Україні та відсутності у публічної комунікації Альянсу чітких меседжів про Україну. Консорціум недержавних організацій Громадська ліга «Україна-НАТО» напередодні зустрічі керівників країн Альянсу в березні 2022 р. звернулася до Північноатлантичної Ради. У Зверненні передусім містилися подяка за всебічну політичну, матеріальну, військово-технічну та моральну підтримку, яку надає Альянс, і особливо окремі країни-союзники, від початку російської інвазії в Україну. «Наша країна беззастережно боронить цінності, закріплені в преамбулі Північноатлантичного договору, а саме: цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права. Означені цінності абсолютно неприйнятні сучасною імперією зла. Україна вірна своїм євроатлантичним прагненням, які закріплені в Конституції». У зверненні містився заклик не звертати уваги на деякі заяви представників української влади, які звинувачують НАТО в бездіяльності та неефективності [4].

Необхідність вступу України до НАТО як основний спосіб гарантування безпеки країни викристалізувалась в українському суспільстві після початку війни Росії в Україні у 2014 році. З того часу цю ідею стабільно підтримувала приблизно половина громадян. Напередодні повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року за членство України в Альянсі виступали 62% громадян, а вже за тиждень після початку повномасштабних воєнних дій рівень підтримки стрімко зріс до 76% [21].

Втім, українська делегація у Стамбулі на початку повномасштабного вторгнення сигналізувала РФ про готовність говорити про нейтралітет та відмову від руху до членства в НАТО в обмін на міжнародні гарантії безпеки для України. Час від часу оприлюднювався список можливих країн-гарантів, проте жодна з них не спроможна за визначенням надати безпекові гарантії України, тотожні статті 5 Північноатлантичного договору, а саме на це сподівалися деякі українські очільники. Підготовлений восени 2022 р. як тимчасовий «договір», так званий Kyiv Security Compact, схожий за можливими наслідками на Будапештський меморандум.

На наш погляд, взагалі не варто обговорювати подібні речі. Курс на євроатлантичну інтеграцію закріплений у Конституції України. Відмова від нього

викликає необхідність внесення змін до Основного закону. Проте міняти Конституцію під час військового стану неможливо. Варто нагадати, що збільшенню рівня боєздатності Збройних сил України сприяло впровадження в Україні стандартів армій країн-членів Альянсу. Потужний досвід співпраці, наявність довіри між Альянсом та Україною сприяє наданню Україні зброї після початку повномасштабної війни Росії. І хоча ці дії реалізують окремі країни-члени НАТО, саме Альянс виконує певну координуючу функцію. В експертному документі «Стратегічна концепція НАТО 2030: український погляд», підготовленому низкою вітчизняних аналітиків, слушно зазначено, що у 2022 році демократія, права людини, повага до суверенітету і свобод означає не менше, ніж 70 років тому. Ці принципи є основоположними для архітектури північноатлантичної безпеки, оскільки НАТО об'єднує не лише армії, але й нації. Зараз Україна бореться за свій суверенний вибір жити у демократичній країні, де поважаються права і свободи людини, а життя людей має значення. Європейська безпека та міжнародний порядок, заснований на правилах, були підірвані неспровокованою і жорстокою агресією Російської Федерації. Внутрішня та зовнішня політика держав обумовлена вільним демократичним вибором народів. Вони не можуть бути нав'язані ззовні. За таких обставин НАТО має засуджувати й послідовно протидіяти спробам незаконного примусового тиску на суверенні держави щодо того, чи брати участь у будь-яких політичних, економічних, військових та інших типах об'єднань. НАТО має бути здатним, готовим та спроможним захищати принципи демократичного і заснованого на правилах світового порядку не лише словами, а й справами [23].

Мадридський саміт НАТО наприкінці червня 2022 року не зробив відчутного прориву на шляху до членства України в Альянсі. Проте це, з огляду на ситуацію, було прогнозовано. Втім, для України наразі головне завдання - протистояти російській агресії. В цьому контексті саміт виявився позитивним. Альянс готовий повернутися до переговорів щодо механізму вступу України до НАТО після перемоги Києва. Причина такої обережності – страх прямої конфронтації з Росією [20]. В новій Стратегічній концепції, що діятиме до 2030 року, Росію визнано «найбільш значною і безпосередньою загрозою безпеці союзників, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні». У документі також уперше згадано Китай: його політику НАТО визначило як виклик своїм інтересам, безпеці та цінностям [27]. У заключній декларації країни НАТО повторили свою «непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води». Вони заявили про «повну підтримку невід'ємного права України на самооборону та вибір власних заходів безпеки» [5].

Наприкінці вересня 2022 р. НАТО засудило незаконну спробу Росії анексувати чотири області України – Донецьку, Луганську, Херсонську та Запорізьку.

Було зазначено, що це є найбільшою спробою силової анексії європейської території з часів Другої світової війни. Фальшиві референдуми в цих регіонах були спроектовані в Москві. Вони не мають легітимності за визначенням, і НАТО їх не визнає. Ці землі – Україна, і завжди будуть Україною [9].

У Заяві міністрів закордонних справ країн НАТО 30 листопада 2022 р. було зазначено, що Росія продовжує вторгнення в Україну, загрожує євроатлантичному миру, безпеці і процвітанням. Росія несе цілковиту відповідальність за цю війну, зухвале порушення міжнародного права і принципів Статуту ООН. Російська агресія, включно з постійними і беззаконними атаками на українську цивільну і енергетичну інфраструктуру, позбавляє мільйони українців елементарних гуманітарних послуг. Вона завдає шкоди глобальному постачанню продовольства і створює небезпеку для найбільш уразливих країн і народів світу. Неприйнятні дії Росії, включно із гібридними діями, енергетичним шантажем і безвідповідальною ядерною риторикою, підривають міжнародний порядок, що ґрунтується на правилах. Усі винні у воєнних злочинах, у тому числі в сексуальному насильстві, зв'язаному з конфліктом, повинні бути притягнуті до відповідальності. Члени Альянсу будуть допомагати Україні у ремонті її енергетичної інфраструктури і захисті її населення від ракетних атак. Ми будемо продовжувати зміцнювати наше партнерство з Україною на шляху досягнення нею своїх євроатлантичних прагнень [7]. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг під час своїх публічних виступів постійно підкреслює, що ми всі платимо за війну Росії проти України. Проте НАТО платить свою ціну грошима, в той час як українці платять свою ціну кров'ю. Тому підтримувати Україну в інтересах нашої безпеки. Нам необхідно пам'ятати, що це за війна. Росія – агресор. Україна – жертва агресії. І, звичайно, Україна має право оборонятись, а НАТО допомагає Україні використовувати це право. Втім, хоча НАТО не є стороною конфлікту, але Альянс і надалі стоятиме з Україною так довго, скільки потрібно [17].

30 вересня 2022 р. було оголошено про подачу Україною заявки на вступ до НАТО. Варто нагадати, що «заявка» про вступ до НАТО не має юридичного значення. Процедура вступу до НАТО (на відміну від ЄС) взагалі не передбачає потреби подавати заявку. Процедура приєднання до Альянсу потребує передусім консенсусу серед союзників і запрошення країні-аспіранту. Відповідно до Вашингтонського договору (стаття 10) ініціатором розширення є сам Альянс. Важливо, що держава на політичному рівні прагне членства, і Альянсу про це відомо. Варто зауважити, Київ звернувся до НАТО у момент, коли прихильність інтеграції до Альянсу серед українців сягнула 83% [15]. Втім, немає і заборони зробити такий символічний крок, який здійснила Україна. Україна подала власну заявку фактично без консультацій з Альянсом. Відповідно реакція союзників була доволі стриманою.

Принципово важливо, що в заявці йдеться про перспективу членства без ПДЧ. З одного боку, після 1999 р. всі нові члени Альянсу проходили через ви-

конання Плану дій щодо членства, але вступ Фінляндії та Швеції без ПДЧ створює прецедент, яким хоче скористатися Україна. І має на це підстави. Справа не лише в боєздатності та ефективності збройних сил. В НАТО вступають не армії, а держави. Україна з 2009 року виконує Річні національні програми, які структурно і змістовно схожі з ПДЧ, хоча не завжди РНП імплементувалися належним чином.

Північноатлантичний альянс є передусім політично-військовою організацією. Політична, точніше ціннісна складова є принципово важливою для його членів. Деякі країни Альянсу вважають, що Україна не відповідає саме політичним критеріям членства, зокрема стосовно рівня дієвості демократії. Найголовніше те, що в Україні залишаються, та навіть поглиблюються проблеми у частині демократії та верховенства права. Наші постійні заяви про те, що Україна «вже відповідає усім стандартам НАТО» фактично не відповідають дійсності. Відповідно Альянс досі має питання до стану демократії в Україні. Таких питань до кандидатів Фінляндії та Швеції, країн-членів ЄС, немає. Втім, певна частина питань до України може бути знята через виконання умов Європейського Союзу для початку переговорів про членство в ЄС.

У березні 2023 р. Президент В.Зеленський заявив, що Україна добиватиметься гарантій безпеки від НАТО ще до вступу до Північноатлантичного альянсу, і саме досягненню таких гарантій буде присвячено роботу української делегації на Вільнюському саміті НАТО. Саме такі гарантії отримали Фінляндія та Швеція, коли заявили про свою готовність приєднатися до НАТО.

Для вступу України до організації потрібна підтримка всіх її учасників, тобто 31 країни. Заступник генсека НАТО Мірча Джоане 3 червня 2023 р. заявив, що союзники не мають консенсусу щодо вступу України. Проте він підкреслив, що Україна зараз ближче до Альянсу та західних демократій, ніж будь-коли. На саміті НАТО у Вільнюсі очікується найважливіша трансформація військової доктрини за останні 50 років, а також «сильне послання» для України. Зокрема, планувалося посилити взаємодію Києва, запровадити замість Комісії НАТО – Україна Раду НАТО – Україна. В умовах війни на липневому саміті НАТО у Вільнюсі учасники мають намір запропонувати Україні негайну допомогу, а не членство прямо зараз. Проте вступ України до НАТО підтримали 20 країн Північноатлантичного альянсу [10].

На позачерговому засіданні Комісії Україна – НАТО на початку червня 2023 р. союзники підкреслили важливість негайної, середньострокової та довгострокової підтримки України. Це стосується не лише подолання наслідків катастрофи від руйнацій після підриву дамби Каховської ГЕС, а й у подальшому. Євроатлантичний координаційний центр реагування на стихійні лиха НАТО (EADRCC) отримав докладний список найнагальніших потреб України і вже надає критично важливу допомогу [6].

Звісно, загроза прямого конфлікту з Російською Федерацією є серйозною загрозою для безпеки країн НАТО. Проте без готовності ризикувати війна, яку розпочала Росія проти України, перетвориться на перманентний багаторічний конфлікт із непередбачуваними наслідками для Європи та світу. Варто усвідомити, що загроза прямого зіткнення є головним блефом і головним козирем Путіна. Він лякає Захід і змушує його дозувати підтримку України та не надавати Україні гарантій безпеки та статусу члена НАТО. Реально важко знайти шляхи, які допоможуть водночас підтримати Україну й не опинитися у безпосередній конфронтації з Росією [16].

Немає ніяких свідчень, які б говорили, що керівництво Російської Федерації розглядає можливість перегляду своїх підходів до відносин із зовнішнім світом. НАТО нарешті має усвідомити, що російсько-українська війна 2014–2023 рр. – це війна різних світів, війна між різними людськими цивілізаціями. Росія – це не проблемний сусід, з яким можна домовитися, а «екзистенційний ворог», метою якого є повне знищення Української держави, руйнація Європейського Союзу та НАТО. Консолідація Заходу (включаючи Україну) спроможна зупинити зухвалу російську агресію та покарати Росію за системні порушення міжнародного права [26].

Отже, протягом останніх 30 років саме фактор Росії прямо або опосередковано займав провідне місце у євроатлантичній політиці України. Сучасна війна має поставити крапку в цьому процесі. По її закінченні Україну варто запросити до Альянсу та надати членство у прискореному форматі, таким чином реалізувати одну українських зовнішньополітичних конституційних настанов. Лише повноцінна участь в Організації Північноатлантичного договору гарантуватиме незалежність і позбавить Україну російських зазіхань. Саме запрошення України до НАТО спроможне зупинити божевільну і неадекватну Росію. Нарешті, країнам Альянсу треба припинити боятися Кремль. Бо імперія зла не розуміє іншої мови, крім сили. Саме Україна тепер активно боронить спільні засадничі цінності Альянсу. І країни-союзники можуть ухвалити консенсусне рішення щодо України, бо запросивши її, вони посилять власну і відновлять світову безпеку та доведуть, що слова з преамбули Північноатлантичного договору не просто слова. Україна фактично тепер знаходиться в епіцентрі боротьби між Західною та Московською цивілізаціями. Таким чином, Україна продовжує впевнено рухатися шляхом євроатлантичної інтеграції. Вона має для цього всі підстави – історичні, ментальні, психологічні та геополітичні. Масштабна агресія Росії проти України доводить, що підстав сумніватися в можливостях Альянсу як єдиної реальної безпекової організації у світі немає. Саме членство України в Організації Північноатлантичного договору могло б запобігти російській інвазії. Але низка чинників завадила це зробити. Проте український вибір зроблено, євроатлантична інтеграція як мета зафіксована в Конституції України. Україна стане членом НАТО.

Для Росії знищення України є кроком до перебудови світового порядку у власних інтересах. Росія розглядає Україну, як і Захід, як свого екзистенційного ворога. Росія не просто не поділяє, а агресивно заперечує такі цінності, як: права людини, лібералізм, демократію, свободу особистості, свободу совісті, право власності та свободу підприємництва, право народу на самовизначення, мирне співіснування та повагу до суверенітету країн, ідеологічний плюралізм.

Отже, фактично єдиною гарантією безпеки України є її повноцінне членство в Організації Північноатлантичного договору. Повноправне членство в Альянсі безпосередньо відповідає національним інтересам України, оскільки політична вага і військова міць НАТО можуть забезпечити її незалежність і територіальну цілісність. Проте членство України в НАТО як безпекова гарантія в умовах війни, що триває, не стоїть, на жаль, у практичній площині. Втім, до нього треба бути готовим у будь-який момент. Тому поки що єдиною безпековою гарантією для нас є збільшення постачання сучасної зброї задля перемоги над Росією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадрак В., Горбулін В. Над прірвою. 200 днів російської війни. Київ: Брайт Букс, 2022. 280 с.
2. Власюк О., Кононенко С. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія/ Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : НІСД, 2017. 302 с.
3. Гай-Нижник П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.
4. Громадська ліга «Україна-НАТО». URL: <http://www.ua-nato.org.ua/>
5. Декларація Мадридського саміту. Прийнята главами держав і урядів НАТО учасників засідання Північноатлантичної ради в Мадриді 29 червня 2022 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_196951.htm].
6. Журнал Україна до НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/>Заява громадських рад при ЦОБВ України. URL: https://mfa.gov.ua/searchresult?site_id=1&key.
7. Заява міністрів закордонних справ країн НАТО. Бухарест, 29 – 30 листопада 2022 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_209531.htm?selectedLocale=uk
8. Заява Північноатлантичної ради з приводу так званого «референдуму» в Криму URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_108030.htm?selectedLocale=uk
9. Заява Північноатлантичної ради щодо так званих «референдумів» на частинах території України. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_207558.htm?selectedLocale=uk
10. Київ: Вступ України до НАТО підтримали 20 країн <https://www.dw.com/uk/kiiv-vstup-ukraini-do-nato-pidtrimali-20-krain/a-65883465?fbclid=IwAR0uwPh-duiZJc36mRkFMB72Da9XmY8S04fdvZw9CgdHIRIFQZ372aODCh0>
11. Кравченко В. Чому НАТО не дає Україні зброю. Підсумки Мадридського саміту. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chomu-nato-ne-daje-ukrajini-zbroju-.html>
12. Магда Є. Гібридна агресія Росії. Уроки для Європи К.: Каламар, 2017. 268 с.
13. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища : [аналітична доповідь]. К. : НІСД, 2015. 100 с.
14. Перепелиця Г. М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. К., 2015.
15. Підтримка вступу України в НАТО сягнула 83%, в ЄС – 86%. URL: <https://pmg.ua/life/110601-pidtrymka-vstupu-ukrainy-v-nato-syagnula-83-v-yes-86>

16. Портников В. Головний блеф Путіна. Який хід зробив Зеленський та чи готовий ризикнути Захід. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/zelenskiy-zrobiv-hid-portnikov-pro-blef-putina-ta-garantiji-bezpeki-nato-novini-ukrajini-50310153.html>
17. Пресконференція Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга перед засіданням міністрів закордонних справ країн НАТО в Бухаресті. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_209356.htm?selectedLocale=uk
18. Пристайко: “На захід від нас - НАТО, на схід - Росія”. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60378627>
19. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України №448/2021 від 26 серпня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
20. Результати Мадридського саміту НАТО 29-30 червня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-cheruvnya>.
21. Самоідентифікація українців різко зросла порівняно із серпнем минулого року // Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrajintsi-ta-rosijani-ne-odin-narod-tak-vvazhajut-ponad-90-hromadjan-ukrajini.html>
22. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
23. Сидоренко С. Україна повертається до НАТО. Як саміт у Мадриді змінив ставлення до Альянсу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/1/7142411/>
24. Стратегічна концепція НАТО 2030: український погляд. URL: https://prismua.org/eight_point_nato/.
25. Тодоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. С. 73.
26. Тодоров І. Чому НАТО потрібна Україна. URL: <https://ukrainer.net/ukrainia-nato/>
27. 2022 Strategic Concept. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept>.
28. Putin’s war against Ukraine. Revolution, nationalism, and crime / Taras Kuzio. Toronto, 2017.

REFERENCES

1. Badrak V., Horbulin V. Nad prirvoyu. 200 dнів rosiys'koyi viyny. Kyyiv: Brayt Buks, 2022. – 280 s.
2. Vlasyuk O., Kononenko S. Kremlivs'ka ahresiya proty Ukrayiny: rozhdumy v konteksti viyny : monohrafiya; Nats. in-t strateh. doslidzh. – Kyyiv : NISD, 2017. – 302 s.
3. Най-Ныжньк Р. Росія проты Украйны (1990–2016 rr.): від політыкы шантажу і прымусу до віны на pohlynannya та sproby znyshchennya. – К.: «MP Lesya», 2017. – 332 s.
4. Hromads'ka liha «Ukrayina-NATO». [Elektronnyy resurs]. URL: <http://www.ua-nato.org.ua/>
5. Deklaratsiya Madryds'koho samitu. Pryynyata hlavamy derzhav i uryadiv NATO uchasnykiv zasidannya Pivnichnoatlantychnoyi rady v Madrydi 29 chervnya 2022 roku. [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_196951.htm].
6. Zhurnal Ukrayina do NATO. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/Zayava-hromads'kykh-rad-pty-TSOVV-Ukrayiny>. [Elektronnyy resurs]. URL: https://mfa.gov.ua/searchresult?site_id=1&key
7. Zayava ministriv zakordonnykh sprav krayin NATO. Bukharest, 29 – 30 lystopada 2022 roku. [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_209531.htm?selectedLocale=uk
8. Zayava Pivnichnoatlantychnoyi rady z pryvodu tak zvanoho «referendumu» v Krymu [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_108030.htm?selectedLocale=uk

9. Zayava Pivnichnoatlantychnoyi rady shchodo tak zvanykh «referendumiv» na chastynakh terytoriyi Ukrayiny. [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_207558.htm?selectedLocale=uk
10. Kyiv: Vstup Ukrayiny do NATO pidtrymaly 20 krayin <https://www.dw.com/uk/kiiv-vstup-ukraini-do-nato-pidtrimali-20-krain/a-65883465?fbclid=IwAR0uwPh-duiZJc36mRkFMB-72Da9XmY8S04fdvZw9CgdHIRIFQZ372aODCh0>
11. Kravchenko V. Chomu NATO ne daye Ukrayini zbroyu. Pidsumky Madryds'koho samitu. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chomu-nato-ne-daje-ukrajini-zbroju-.html>
12. Mahda YE. Hibrydna ahresiya Rosiyi. Uroky dlya Yevropy – K.: Kalamar, 2017. – 268 s.
13. Parakhons'kyi B. O., Yavors'ka H. M. Zovnishnya polityka Ukrayiny v umovakh kryzy mizhnarodnoho bezpekovoho seredovyscha : [analitichna dopovid']. – K. : NISD, 2015. – 100 s.
14. Perepelytsya H. M. Ukrayina – Rosiya: viyna v umovakh spivisnuvannya. – K., 2015.
15. Pidtrymka vstupu Ukrayiny v NATO syahnula 83%, v YES – 86%. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://pimg.ua/life/110601-pidtrymka-vstupu-ukrainy-v-nato-syagnula-83-v-yes-86>
16. Portnykov V. Holovnyy blef Putina. Yakyy khid zrobyv Zelens'kyi ta chy hotovyy ryzyknyty Zakhid. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/zelenskiy-zrobiv-hid-portnikov-pro-blef-putina-ta-garantiji-bezpeki-nato-novini-ukrajini-50310153.html>
17. Preskonferentsiya pered zasidanniam ministriv Heneral'noho sekretarya NATO Yensa Ctoltenberha pered zasidanniam ministriv zakordonnykh sprav krayin NATO v Bukharesti. [Elektronnyy resurs]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_209356.htm?selectedLocale=uk
18. Prystayko: “Na zakhid vid nas - NATO, na skhid - Rosiya”. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60378627>.
19. Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrayiny vid 30 lypnya 2021 roku «Pro Stratehiyu zovnishn'opolitychnoyi diyal'nosti Ukrayiny». Ukaz Prezydenta Ukrayiny №448/2021 vid 26 serpnia 2021 r. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
20. Rezul'taty Madryds'koho samitu NATO 29-30 chervnya. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-chervnya>.
21. Samoidentyfikatsiya ukrajintsev rizko zroslo porinyano iz serpnem mynuloho roku. Dzerkalo tyzhnya. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrajintsi-ta-rosijani-ne-odin-narod-tak-vvazhajut-ponad-90-hromadjan-ukrajini.html>
22. Svitova hibrydna viyna: ukrajins'kyi front: monohrafiya / za zah. red. V. P. Horbulina. – K. : NISD, 2017. – 496 s.
23. Sydorenko S. Ukrayina povertayet'sya do NATO. Yak samit u Madrydi zminyvaty stavlennya do Al'yansu. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/1/7142411/>
24. Stratehichna kontseptsiya NATO 2030: ukrajins'kyi pohlyad. [Elektronnyy resurs]. URL: https://prismua.org/eight_point_nato/.
25. Todorov I.YA. Ukrayina na shlyakhu do yevropeys'koyi ta yevroatlantychnoyi spil'noty: Monohrafiya. – Donets'k: DonNU, 2006. – S. 73.
26. Todorov I. Chomu NATO potribna Ukrayina [Elektronnyy resurs]. URL: <https://ukrainer.net/ukrainia-nato/>
27. 2022 Strategic Concept. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept>.
28. Putin's war against Ukraine. Revolution, nationalism, and crime / Taras Kuzio. – Toronto, 2017.